

ՀԱՆԴԵՍ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆ Ի ՎԵՐԱՑ ՎԻՐԳԻԼԻՈՍԻ

ԵՆԷԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐԲՆ

(Տես պրակ Գ, էջ 193):

Բ. Ընդարձակորին պատկերի, նախնական մեծորին. ձախի տարրն հանձարոյ մէջ. — Ենեաւ յԱփրիկէ. կղզի և ծովածոց. — Յանքժհարսանց անձան և Խրակէի նաւահանգիստն. բնական և արունատական տեսարանագրորին. — Որտորորին և իշերոյի, ձլմարիտն և գարդարուն. — « Թերեւ մեզ երբեմն »:

Երկուց մըրդկաց նմանութեան վըրայ խօսելով՝ զանց կ'ընեմ այն իմաստներն որոց հետեւեր է վիրգիլիոս Ենէա. կանի ուրիշ մասերու մէջ, այս երկու գեղեցիկ զուրցուածքին աւելի ուշ զնելու համար. Նաւապետն 'ի կայիցն կործան աւելեալ, և նշմարին նուազունք 'ի յոյդ: Հոմերոս ղեկավարին համար կ'ըսէ, թէ երբ զուլին կայմէն զարնուելով կը ջնախախի, « Թմբեաց 'ի ծով իբրև յուղորդ »: և նաւակոծեալներու համար, որ կը լիւզան նաւուն չորս կողմն ապրելու յուսով, յետ շան թից հարուածներուն, այսպէս կը յարմարէ խօսքը.

« Եւրջ թօթափեալք էրն փոստ յալեաց վէրայ ծըփային »:

Երկուց թուշունքն թուշելու ժամանակ այնպէս կը թուին թէ կը ծփին և կը թողուն զիրենք ալիքներէն տարուբերիլ: Այս նմանութիւնն ճիշդ է հաւասար լուզորդ բացատրութեանն. արդ ինչո՞ւ վիրգիլիոս երկուքն ևս կը զգուշանայ: Անշուշտ իմացած է թէ այս նմանաբանութիւնքն շատ կը լուսաւորէին և կը զուարթացնէին զպատկերը, շատ վառվռուտն և խօսուն ըլլալով:

Եւ յիրաւի՝ Օդոստոսի և Լուգովիկոս ժրի դարուն մէջ, կամօք զգուշանալ կ'երևի 'ի շատ վառվռուտն՝ ճշգրիտ և բնական նմանաբանութեանց և բաղդատութեանց. կարծես թէ կը վախնան դրողք որ չըլլայ թէ անոնք շառաչաւոր ըլլան և աչքի զարնոյլ. — « Բայց չէր արժեք որ վիրգիլիոս Հոմերոսի նմանի, եթէ աւելի աղէկ բան մը պիտի չ'ընէր, կ'ըսէ ինձ յունասէր մը: Երբ նմանիլ կ'ուզուի՝ պէտք է ճշգրիտ իր կաղապարը հանել, կամ լաւ ևս քան զնա ընել »: Պատասխան կուտամ. վիրգիլիոս ըստ ամենայնի հետեւելովն հանդերձ պարտք և պատշաճ համարած է Հոմերոսէն հետեանալ. կը հետեի ոչ աւելի աղէկն ընելու համար, այլ առաւել քաղցր: Սէնդ-Եփրմոն խօսելով հնոց և նորոց հանճարոյ տարբերութեանց վրայ, կը ջնախախտել իր ժամանակին անձանց ճաշակին և բարուց համեմատ, թէ ընտրողքն անպէտք է իշխէ բանաստեղծական նմանութեանց մէջ. « Բնական խելք պէտք է ճիշդ ընծայուին, կ'ըսէ, և գիւտն զանոնք նոր ընծայեցնէ »: Արդարև ոչ թէ ճշգրտութիւնն է որ կը պահպանի Հոմերական նմանութեանց մէջ ինչ-

պէս տեսանք, այլ Սէնդ-Եվրըմոնի և Սեկրէի ժամանակակից Գաղղիացոց համար, որք խօսասէր և զահլճային անձինք էին, որք աւելի կամ նուազ մտածելած էին Ռամպոլէի պանդոկին, քիբըլ-շակազմ մտադի անձանց համար որ մեծաւ մասամբ ծովու վրայ ուղևորութիւն չէին բրած, և քիչ լողացող, տրօսք կամ ծովային թռչուններ տեսած էին, այս վիճակիս մէջ, կ'ըսեմ, նմանութիւնն աւելի միտք շփոթելու պատճառ կրնար ըլլալ քան թէ միտք հանգչեցնելու: Եւրեմն, կ'ըսէ դարձեալ Սէնդ-Եվրըմոն, նմանութիւնը այնպիսի առարկաներ կը ներկայացնեն մեզի, որ աւելի կը զբաղեցնեն զմեզ, այլ իրի մը անկայուն պատկերով որ յանդէպս կը դարձուի զմեզ: Զամառս ըսելով, արդիք, այսինքն՝ այն ժամանակի Գաղղիացիք, բոլորովին լոկ բնական պատկերէն աւելի, կը սիրէին որ դուրցուածքն սակաւ ինչ վերացեալ ըլլայ. այս վերացեալ գուրցուածքն իրենց համար աւելի ընտանի էր: Արդ ինչ որ ըսի մեզ Գաղղիացոցս համար, շատ առաջ մասամբ մը զգացած էին Օգոստոսի և Մեկենամներու դարու ժամանակակից Հռովմայեցիք. — Մեկենաս շատ հեռի չէ թէ ճշակով (ինչպէս նաև իմաստասիրութեամբ) Սէնդ-Եվրըմոնէ, և շատ իսկ է վիրգիլիոսի համար՝ մէկ կողմանէ Հոմերոսի պարզ և իմաստալից բարձրութիւնն և պարզութիւնն ունենալով, և միւս կողմանէ (պէտք չէ մոռնալ) Ովիդիոսի, Լուկանոսի չափազանցութիւնը, և բոլոր անոնց որ կը բարակցեն և կը զեղծանին, որ ամենայն ինչ սահմանէն անդին կը մըղեն, ոչ թէ ըստ ամենայնի ճշմարիտնման ըլլալու համար՝ որչափ աւելի ճոխաբանութեան սիրով, կամ ունայնասիրութեամբ իմաստից. շատ իսկ է վիրգիլիոսի համար կենալ 'ի չափաւոր և 'ի ստոյգ նկարագրութեան, 'ի հաճոյական և 'ի խոհմ'միակերպութեան: Ինչպէս գեռ փափագելու բան չի թողուր, նոյնպէս ալ զքեզ վիրաւորելու նիւթ չի տար. անոր համար է որ ուրա-

խութեամբ կը ձգուի հոգիդ այնքան սիրելի կողման, և կ'ըսէ Սէնդ-Եվրըմոն: Կուխտիլիանոս արդէն ցուցած էր զվիրգիլիոս Հոմերոսի դիցային բնութեան և հզօր թռչին առջև, որ ճշգրտութեամբ խնամով և հաւասարաչափութեամբ իր վառվռունութեան և գիւտոյն պակասը կը լեցնէ: Եւ որ լատի բարձրագունիւքն յաղիւքն, որոյնչափ փոխարինիւքն ճաշատարալատիւքն:

Գեռ կը կարօտիմ լաւ ևս սահմանելու և նշանելու Հոմերոսի և վիրգիլիոսի նմանաբանութեանց մէջ եղած տարբերութիւնը, նոյն իսկ այն տեղն ուր սա իր նախորդն տեսութեան կէտ ըրած է: Հոմերոսի նմանաբանութիւնքն ահաւոր են, արտառուշ, լայնածաւալ, ազդու տպաւորութիւն ընող: Վիրգիլիոս տեղ տեղ աւելի ստուգաբաններ է, գէթ ըստ արտաքին երևութիւն, բայց նաև երբեմն, պատշաճին աւելի մերձաւոր: Հոմերոսին բնական վիճակի մէջ են լայն, ընդարձակ և երբեմն սաստիկ կծու. կը գերուն զսիրտ: Օրինակ իմն, այսպէս է Ոլիւսականի մէջ (Գիւրք Ե.) նաւաբեկեալ Ռէիսեսի հեծանի մը վրայ իբրև 'ի ձի վերելակեալ ըլլալուն նմանաբանութիւնն, ուր ուրեմն տեսնելով զերկիրն արեաց գաղաթեան վրայէն, հօր մը որ վերստին իր առողջութիւնն կը գտնէ յետ երկար և անյոսալի հիւանդութեան. տիրողն և կապակցողն՝ վերածնանելու և անպատում ուրախութեան զգացումն է, խանդաղատանօք սիրած և մշտնջենաւորապէս կորսուած շանին եռանդեամբ ստանալու մտածութիւնն է: — Ասոր նման դարձեալ (Գիւրք Ը.) Ռէիսեսի նմանաբանութիւնն որ կ'արտասուէ Ալէկինոյոսի սեղանին վրայ, Գիմոդոկիայ երգելուն ժամանակ որ յանդէտս 'ի բըրած գործերը կը գովէր, կնոջ մը հետ՝ որ լալագին կը գրկէ մեռեալ ամուսնոյն մարմինն, որ քաղաքին պարսպաց ներքև և իր ժողովրդեան աչքին առջև պատերազմելով մեռած է. մինչ և ինքն փութով յափշտակեալ 'ի յաղթողաց՝

գերութեան կը մատնուի , Հօս տի-
րոյն և հանդիտաբանութիւնն զգա-
լի ընողն՝ և փղծկուսն և ցաւագին
գելումն սրտի մը , որ իր մարմինն յորդ
արտասուքով կը մեղմէ : Այլ ահա ա-
սիկամբողջական նմանաբանութիւն մը ,
որ կը բովանդակէ գութ , խանդաղա-
տանք և ծայրագոյն ուրախութիւն ,
դարձեալ խառն ընդ ցաւոց Ողիսեսի
և Տելեմաքայ , որ կը գտնեն զիրեարս
եւմենեսայ հիւղին մէջ , և առաջին ան-
գամ կը ճանչուորին և հեծելով կու
լան :

« այլ Տելեմաք ոչ ժուժեաց ,
նէ փարեցաւ ըզհարբ իւրով , լայր և հեղոր
յարտասուաց .

Լան և ողբան զոյգ երկոքեան և կականին և կռ-
ծեն ,

Եւ յարկն հնէր սաստկագոյն ևս յորժամ թըռ-
չունք հնծեծեն ,

Եւ կամ արծիւքն մագլաւորք և կամ անգեղք
'ի բունին ,

Յաւուր յորում ձաղքն անփետուրք առ 'ի գեղ-
լիաց հափափին ,

Նոյն օրինակ լային ողորմ , և մինչ 'ի մուստ ա-
րեգին

Իս կոծային , թէ ոչ անգեալ հօրն հարցանէր
զայս օրքին » . . .

Ասոր նմանութիւն համարուած է Որ-
փէոսի հռչակաւոր նմանաբանութիւնն ,
որ կ'ողբայ զիւրն Եւրդիկէ երկրորդ
անգամ՝ յափշտակեալ ('ի չորրորդ գիրս՝
Մշակակոնաց) , Սոխակի նման՝ որդի փո-
քրիկ ձագերն յափշտակուած են .

« Իբրու սոխակ անձկարեկ ընդ հովանեաւ կա-
ղամախին

Ձորեկացն ողբայ կորուստ , զոր վայրենին ա-
րօրագիր

Ի բունին նշկատեալ չէ թեւարուսիկ՝ առ և տա-
րաւ :

Վիրգիլիոս Սոխակն մէջ կը բերէ սկզբ-
նատպին իմաստն քաղցրացնելու
համար . բայց Հոմերոսի կողմանէ ան-
հաղորդութիւն մը չէ յափշտակիչ թըռ-
չուններ յիշեն : Ոչ ինչ այնպէս սր-
տաճմիկ և գորովաշարժ է , ըսուած է ,
քան խստասրտին լացը :

Վիրգիլիոս Հօս ալ նոյնն ըրած է
ինչ որ գրկիծէ ամեն տեղ . հազիւ ըզ-
գալու չափ սողօտացուցեր է , անուշ-
ցուցեր և համեմատական ըրեր է , բազ-
մաստեղն կաղնոյն ճիւղէն կտրեր է , և
առաջին գիւտն յարմարցուցեր է իւր
ժամանակի ճաշակին :

« Վիրգիլիոսի ճաշակն եղաւ իր հան-
ճարն » , ըստ ընտիր ասից Տրիլի : Իսկ
Հոմերոսի մէջ ճաշակ պէտք չէ փնար-
ուել . իր քովն լոկ բնութիւնն և ճըշ-
մարտութիւն կայ . բայց մենք արդիւս ,
ստիպուած ենք մտածել 'ի ներքոյ ա-
րուեստին՝ քաղաքակրթութեան այս
վերջին արդեանց վրայ որ ճաշակի գա-
ղափարն 'ի մէջ կ'ածէ :

Հոմերոսի հետ այս նմանութենէն , որ
շարունակ ընդ առաջ կ'երէն Եմեակաւնի
առաջին գրոց ընթերցման մէջ իբրեւ 'ի
ցանկագատ դաշտի , կը հասկընամք
մէկ ամբողջ մասն և զկէսն իսկ Վիրգի-
լիոսի հանճարոյն : Նուաստացնող հե-
տեանք չհանելու և արդարութեամբ
դատելու համար , պէտք է յառաջին
տեսութենէս սկսեալ , բնաւ չզատել
մտք զհռովմէական ոգին , զԵւանդր ,
զծագմունս , լատիոնի այս հինաւոր
հանճարը : Վիրգիլիոս պերկուքը միա-
ցուց , և նաեւ զանոնք միացնող զօ-
րութիւնն և արուեստը դաշնակաւոր
կերպով յարմարցուց . այնպէս որ ստոյգ
յարկմանակ 'ի փոխարէն առաջին զբը-
քին այս քննադատութեան , և ճշմարիտ
վկայութիւն 'ի նպաստ Վիրգիլիոսի՝ —
թէպէտ և կարօտ չէ — , իւր իրական և
խորին ստեղծաբանութեան՝ է անյա-
պաղ ընթեռնուկ ութերորդ գիրքն , որ
նուիրեալ է Եւանդրի , և որ այնպէս
նոր և այնպէս սերտ սիրելի է անոնց
որ այս մեծ հայրենեաց այցելու եղած
են :

Գալով դարձեալ մրկին , և նշանա-
կելու համար թէ ո՞ր է Վիրգիլիոսի
ճաշակին առաւելութիւնն , գիտել
պէտք է , թէ զնաւարեկեալքը ծովու ա-
գռաներու նմանցնելն , որ շատ գե-
ղեցիկ կ'երևի Ոլիւսակաւնի մէջ՝ երբ ա-
ռաջին անգամ կը յիշուի , դարձեալ

կրկնուած կը գտնուի երկու գիրք վերջն (երգ ԺԴ .) ամենաճիշդ մի և նոյն բառերով :

Հոմերոսի դարն թոյլ կու տար , և որ զարմանալին է , թուի թէ կը տիրէր գեղեցիկ իրաց կրկնութիւնը երբ մէկ մը գտնէր : Օգոստոսի և Ղուգովիկոս ԺԴ՝ դարերն ընդ հակառակն , և որք անոնց կը յաջորդեն , հագիւ կը համբերեն պարբերութեան մէջ բառի մը կրկնութեանն , շուտով կը ձանձրանան 'ի կրկնաբանութենէ , և իրաւունք ունին : Մտածութիւն կ'ամ նկարագրութիւն մը , աւելի գեղեցիկ կ'երևի երբ բուն իր ուզած տեղն կը գրուի , և այն՝ մէկ անգամ : Տեսարանն՝ որ կը յաջորդէ Վիրգիլիոսի մէջ մրկի նկարագրութեան , է բարկացեալ Պոսիդոնինն , որ կը կշտամբէ և կը սանձակոծէ զհովերն , առանց իր հրամանին արտաքս ցնդելուն համար . Վիրգիլիոսի Պոսիդոնն հօս ալ բոլորովին ընդհակառակն է Հոմերոսին . այս հակադրութիւնք կը կոտրեն ըստ պատշաճի շատ շարունակեալ նմանողութիւնն : Հոմերոսի մէջ Պոսիդոն Ուղիսեսի թշնամի է , և ինքնին կ'ալէկոծէ զԺովն իր եռաժանիովն , և անդադար կը կոչուի առաւ և ետջոցիւ երկրի : Վիրգիլիոսի մէջ խռովութիւն հանդիս է , և Պոսիդոն ծովերը հանդարտեցնելու գեղեցիկ պաշտօնն ունի : Զեռնտութիւն կ'ընէ ինչասոյ Սառդիկի թելադրութեան համեմատ , որ ինքնին իսկ այն ալիքներէն բուսած է , որոնց կ'իշխէ Պոսիդոն : Եռաժանին ձեռք առնելն զնաւերն ազատելու համար է , որ ինկած էին Ժայռերու վրայ և աւազներու մէջ խրուած :

« Երեքժանեաւն ինքն զնոսա
Ամբառայ , մեղմէ զալիս , հերձու զարձակն աւազուս .
Թեթև 'ի թախչ սաՀին գընան անիւքն ընդ ծայրըս մշկանաց » :

Պոսիդոնի կառքը և զթեթեւնթացութիւնն որով կը թռչի կապուտակ երկնից կամարին ներքե , և կը սահի հար-

թեալ ջրոց կապոյտին վրայ , և ծովու աստուածներուն իրեն հետ ուղեկցիւր , զոր աւելի մանրամասնաբար պիտի նկարագրէ Ե գրքին մէջ (ուր երկու հատուածներն մէկգմէկ կ'ամբողջացնեն) , և բոլոր անոր յաղթանակը , զարմանալի կերպով կը ստորագրէ Վիրգիլիոս : Բանաստեղծին այս տեսարանն 'ի հնումն անշուշտ միտք ձգեց կամ ներշնչեց իսկ պատկերաց մեծամեծ նկարակոյտներ , ինչպէս ներկայ Ժամանակներուս մէջ Ռաֆայելի քանի մը երեսիլի նկարներու գաղափար տուած է :

Ձանացած են ոմանք հակասութիւն մը ցուցնել աստուծոյն բարկութեան և իր հանդարտութեան մէջ , երբ իր հրուկողութեան Ժամանակ զլուսն ալիքնէն վեր կ'առնու .

« Մանրացատւմն 'ի վեր ըզգէմս առեալ ընդ ծովքս տեսանէ » :

Պակայն ամենեւին հակասութիւն չկայ : Եթէ արիասիրտ անձն ոք , որ տաժա , նակիր բաղդի կը հանդիպի , կրնայ արտասուել առանց սրտին այլայլութեանն , լաւ ևս կարելի է որ աստուած մը յուզի 'ի ներուշտ , առանց կարենալու այս յուզումն իր ճակատին խաղաղութիւնը այլայլել , մանաւանդ երբ միտքն դրած ըլլայ խաղաղցընել իր բոլոր չորս կողմն եղող առարկաները :

Պոսիդոնի առ հովերն խօսածն , որոց զլխաւորներն զԵւրոս և զԶիփիւռ առ ինքն կը կոչէ , իր սպառնալիքն կ'ընէ ակնարկութեամբ և շարժմամբ մը միայն , հուշակաւորն Հաւսցէ պառլոիծ . , ինչ որ կը պատուիրէ անոնց ըսել իրենց տիրոջն Եւրոի , այս ամեն բաներս դարձեալ հռովմէական ոճ մ'ունին , ամենեւին օտար հոմերական ոճէն . կայ , սրովութեան կամ բանակի զլխաւոր մ'է , գրկատար կամ համարակալ , Կեսար կամ Կատոն՝ որ կը հանդարտեցընեն զինուորական կամ ժողովրդեան խռովութիւն մը : Վիրգիլիոս այնպիսի բաղդատութեան մը մէջ յայտնած է իր մտածութիւնն որ կ'եղականացընէ

իր բանաստեղծութեան ժամանակն և ոգին .

« Ուրպէս 'ի խռան ամբոխին յորժամ ըստեպ
գրգռի պայքար ,

Զայրագին մեկ խուժանըն սինլըբոր , և սկըսա-
նին

Թռանէլ ընդ օդ խանձողք և վէմք , և ընձեռե-
ղէնրս զսյրոյթ ,

Եթէ երբեք վէ՜յ ոք կրօնիւք և վաստակովք երևի
անդ ,

Լըռե ազմուկն , յաւճիռըս կայ ամբոխն 'ի լուր-
ինքն ողորքէ

Շըրժամբք զոգիս , ամբքէ զսիրտ . այսպէս ծո-
վուս ցածեաւ գըղորդ

Այս ինչ ի ծով ակնարկեաց Հայր և զձիս ընդ
ջնջ վարեաց երկին ,

Արձակեալ զարփիաճեմ թեթև կառացն երա-
սանակ ։

..... Տրոյացիք Պոսիդոնի միջամուռ-
թեամբ ազատելով՝ Ափրիկէի ծովեղբւ-
րք կը հասնին . և նախ Ենէաս և խար-
խարեալ եօթն նաւք ծովածոց մը կը
գտնեն և հօն կ'ապաւիրին . է վայր 'ի
ծոց երկայնաձիգ , Զկայ առնունք վայր-
կեան մը այս նկարագրութեան դիմաց ,
և Վիրգիլիոսի պատկերադրութեան
վրայ զաղափար մ'ունենանք .

« Է վայր 'ի ծոց երկայնաձիգ , ուր նաւակայս
գործէ կըղձ

Երկդումբք հանդիպակայ ծայրիւք , և ծուփք
անդ երրադարձ

Ի խորոց անդընդոց գիմեալ ի ժայռս բեկա-
նին .

Սարք երկուստեք յառնեն բարձունք և սեպք
կըրկին երկնադիտակք ,

Ոյց ընդ քըլաւ շուրջ ի բաց լըռեն ալիք հող-
մախաղաղ .

Հովանի վըսնաձև ի չօճեկոց անդ ի մայրեաց
Սւ ահարկու ըստուերք նըսեմ ծառաստանին

անդրս ակնանին .

Ընդ ժայռից սեպացելովք ի հանգիստ և քար-
անձաւ ,

Աղբիւր ի նմա ակնանկիտ և յապառաժ վէմըս
բաղմոց

Յաւերժհարսանց օթեան . նաւք տաժանեալք
անդ ոչ սարեօք

Կայկային , և ոչ խարխիւ ուռն ի կեռ ճանկ ըզ-
նոսին ։

Դեննք 'ի հանդիպոյ այս ծովային նկա-
րագրութեանն առաջին նախօրինակն
զոր Վիրգիլիոս իր աչքին առջնն ունէր ,

ԳՐԱՅ Դ .

վասն զի աւելի Հոմերոսի էջ մ'է՝ քան թէ
ուղղակի բնութեան տեսարան . պիտի
տեսնենք թէ ինչպէս անով իսկ ստուե-
րագրին յարմարցուցեր է : Արդ նախ
ուշ դեննք պարագաներու տարբերու-
թեանցն : փեակեանք զՈդիսևս իրենց
հիւրը կը դարձնեն մտաց կամ թռչ-
նոյ պէս արշաւասոյր նաւով : Մէկ գի-
շերուան մէջ յիթակէ կը հասցընեն , և
որ զուարճային է , հաղիւ թէ նաւ կը
մտնեն՝ քունն կ'առնու զՈդիսևս , և այս
այնչափ ակնկալեալ և ի տենչմամբ բա-
րեյալող նաւարկութիւնն կը կատարուի
իր քնոյն ատենն առանց իրեն զգա-
լուն . այս անձս որ այս անյուսալի ժա-
մուս հասնելէն առաջ շատ բան կրած
է , գրեթէ հասած է , և կը մերձենայ
ծննդեան փունջին , բայց դեռ ինքը չի-
մանար : Արշալուսոյն ժամանակ , երբ ա-
ռաօտեան աստղն կ'իմացընէ արևու-
յառաջարձակ լոյսը , զարմանալի նաւն
ցամաք կը հասնի .

« Բայց յիթակէ դոյ նաւաբաշխ ծովուն ծերոյն
Փրօկինին ,

Կրկին փոխնք անդ առապարք են կարկառեալք
առ միմեանս ,

Ի սաստկաշունչ պահէն հողմոց և ի մեծաց կո-
հակաց .

Նաւք միջամուխք անդ կան անդոյթ արձակ տ-
ռանց պարանի ,

Իսկ 'ի ծայրին աճիւնաճիւղ հովանանայ ձիթե-
նի .

Մերձ առ նովաւ դոյ քարանձաւ հովանաւոր և
հէշտին

Զօնեալ ի ձօն յաւերժհարսանց օր Նոյասեանք
յորթորջին .

Ի ներքս ի խոր սափորք և տաշտք կուռ թարանց
մարմարեայց ,

Աւր զանուշակն ընդ մուր անձաւ մեղըր դոր-
ծեն պարք մեղուաց .

Կայ անդ ի ներքս և մարմարեայ ոստայնակա-
ցըն դործի ,

Յաւերժհարսունք անդ հրաշարուեալ ձորձ ան-
կանեն ծիրանի .

Խաղան և ջուրք յաւերժահօսք . և անդ կրկին
դուրք բանին ,

Մին առ հիւսիս մարդկան քնայուն , և միւսն ի
կոյս հարաւին .

Հարաւայինն է ի մասին աստուածայնոցըն ձօ-
նից ,

Երբեք ընդ նա ոչ գընայ մարդ , ուղի է նա ան-
մահից :

Յայս նաւաբաշի մուծին ընտան, եղեալք վայ.
բեայ նախադջած »...

(Որդւ. Երդ ԺԳ)

Եւ իրենք կը հանգչեցընեն զՈղիսեակ՝
գեռ. քնացած ժամանակ՝ աւազին վը-
րայ : Հոմերոս կը ոտորագրէ այն տե-
ղերը զոր տեսած է : Ամենայն ճանա-
պարհորդք ողլունած են այց երնելով
այն կողմերը : Տարակոյս չկայ որ հին
բազմաճիւղ ձիթենին չի գտնուիր, չը-
կան դարձեալ այն դիցանուէր թակոյկ-
ներն, և բնականաչէն սափորներն՝ որք
մեղուաց փեթակի տեղ կը ծառայէին .
անհետ եղած են յաւերժհարսանց ա-
րուեստներն . բայց եթէ մէկն, հան-
գերձ այս մանրամասն տեղեկութիւն,
ներով, որ թերնս բանաստեղծութեան
գեղեցկութեան համար հնարուած ըլ-
լան, վարանէր ճանշնալու յաւերժհար-
սանց քարանձաւն և փորկիսի նաւա-
հանգիստն, ինչպէս այս բանս հանդի-
պեցաւ Ողիսեակի արթննալուն ատեն,
Աթենաս անձամբ երևնալով դարձեալ
իրաւունք պիտի ունենար ըսել, ցուցը-
նելով մատողն պատկերին նշանաւոր
կէտերն .

« Եւ արդ աղէ, քեզ ի հաւատ ըզկայս ցուցից
զիթակայ .

Ոչ ահա սա է նաւաբաշի ծերոյն ծովուն փորկի-
նեայ . —

Ահա և քեզ ի ծայր նորուն ածինաճիւղ ձիթե-
նին .

Մօտ կայ նըմա հովանաւորն և քարանձաւ խն-
կելն,

Անձաւ ձօնեալ յաւերժհարսանց, որ յորջորջ
նայապեսն .

Ոչ անաչէն զանձաւդ անդորր զկամարաձէն
անըման,

Ոչ դու տայիր յաւերժհարսանցդ անդ հարիւր-
եզն ընդուէր .

Եւ քչ դա լեռն է ներիտոսն անտառախիտ
մայրաբեր » :

(Որդւ. Երդ ԺԳ)

Ոչ, կ'ըսէ մտացի ճանապարհորդ մը,
ու, երբ իթակէ իսկ Դելուսի պէս սկրսի
աստանդիկ ծփիլ, երբ թափառի ա-
մեն ծովերու վրայ՝ որպէս թէ ուրիշ
ծովեր և այլ երկիրք գտնելու յուսով .
դարձեալ դիւրին է, Հոմերոս 'ի ձե-
ռին, ճանաչել զայն, միայն թէ փոր-

կիսի նաւահանգիստը կորսնցուցած
չըլլայ, որ է ընդ մէջ յաւերժհարսանց
անձաւին և անտառով ծածկուած նե-
րիտի :

Այս ամեն բաներէս, և յայնց իսկ որ
ամենապատշաճ էին Ողիսեակի, Ողի-
սեակի միայն և իւր իթակէին, Վիրգի-
լիոս քանի մը իմաստ և պատկերին ընդ-
հանուր շրջագիծն առնելով գոհ կ'ըլ-
լայ : Իր սովորական գործն այս է, զոր
վաղուց ԱւլոսԳեյլլիոս ըմբռներ է. «Գիտ-
ցէք և իմացէք, կ'ըսէ, թէ Վիրգիլիոս,
երբ Հոմերոսէն . . . կամ ուրիշ տեղէ
առնու ինչ մը նկարագրելու համար,
մէկ մասն 'ի քաց կը քողոռ և միշտ
կը նկարագրէ» . (Գիշերք Ատտիկեան
Գիրք Թ. 9) : Վիրգիլիոս համառօտ կը
խօսի այրին և անոր ներքնոյն վրայ, և
գոհ կ'ըլլայ շնորհալից կերպով մը առ-
ջնիս պարզելով .

« Աշբիւր ի նմա ակնակիտ և յապառաժ վէ-
մս բազմոց
Յաւերժհարսանց օթեան »

Ճաշակի դէմ կը պակսէր եթէ աւելի
ինչ ըսէր, և առանց պատճառ ունե-
նալու պարզապէս նկարագրական ման-
րամասանցն իջնէր : Վասն զի նախնա-
պէս այս այրին մէջ ենէաս, Ողիսեակի
պէս յաւերժհարսանց բարեպաշտիկ զո-
հեր մատուցած էր : Ընդ հակառակն,
Վիրգիլիոս կ'երկայնէ խօսքն անոր վը-
րայ իբրեւ նաւահանգիստ անընթիւ և ա-
պահով . և այս բանս առաջին գաղա-
փար էր մրկէ ազատելն վերջն : Եր-
կու բազկաձև տիւնըր բաւական չհա-
մարելով առ այս, 'ի հանդիպոյ կղզի
մը կը ներկայացընէ, երկայն ատամնա-
ձև ժայռերով, և զամենայն ինչ կը
շրջապատէ անտառներու մեծ թան-
ձրութեամբ և անոնց ոսկեծայրերով :

« Հովանի վրանաձև ի ճաշեոց անդ ի մայրեաց
Եւ հարկու ըստուէրք նըսեմ ծառաստանին
անդր անկանին » :

Գեղեցիկ և լայնարձակ լուսոյ ծածան-
մունք մը բնութեան տեսարանին վը-
րայ, զոր Հոմերոս ինքնին կը ցուցընէ
թէ գեղեցիկ կը համարի, երբ մէկ բա-

ռով տեղեկացած կամ ստացարձակ
կը նկարագրէ զՊելիոն լեռը :

Իրաւ է, կը յաւելու իմաստութեամբ
Հայն, իրաւ է թէ Վիրգիլիոս¹ Հոմերոս
սի մէկ ձիթենին՝ ամբողջ անտառ մը
կազմեր է. այս ձիթենին տնկափո-
խեալ՝ առ իւր այլ մատաղաբոյրք արձը-
կեր է : Եւ անտառն փոխանակ ձիթեն,
նոյն պէս 'ի կողմանէ այրին ըլլալու,
ամենաճիշդ հանդիպակաց է .

« Ընդ ժայռիւք քնապցելովք 'ի հանդիպոյն, քար-
անձաւ » :

անընդհատ փոփոխութիւն և հակա-
դրութիւն կը տեսնուի մինչև նմանողու-
թեան մէջն անգամ :

Հանգերձ այս ակնյայտնի հետեւողու-
թեամբս Հոմերոսի այս հատուածին,
շնորհ եղած է Ափրիկէի ափանց վրայ
քանի մը մղոն հեռի 'ի կարքեղոնէ դէպ
յարեւելք, գտնել այն նաւահանգիս-
տըն ուր Ենէաս պատսպարեցաւ : Շալ
ճանապարհորդն միայն կը հաւատա-
թէ գտած է տեղը, և Շարդարփաւն իր
Ուղեւորաքնանն մէջ, այս գաղափարին
կողմն կը հակի . « Բանիրունք ոմանք,
կ'ըսէ ինքն, կարծեցին թէ այս նաւա-
հանգիստս բանաստեղծին գիտն է .
այլք համարեցան թէ Վիրգիլիոս գի-
տաւորութիւն ունեցած ըլլայ ներկա-
յացընել իթեկէի կամ կարքեղոնի նա-
ւահանգիստն և կամ Նարոլիի ծովա-
ծոցն . բայց Դիդէի երգեցողն տեղա-
գրական նկարագրութեանց մէջ շատ
զգուշաւոր կ'ներնի, և այսպիսի ազա-
տութիւն մը ինք իրեն չի տար, և ա-
մենաստոյգ ճշմարտութեամբ կարքե-
ղոնէ սակաւ հեռի նաւահանգիստ մ'է
նկարագրածն » : Եւ Շարդարփաւն Շալի
նկարագրութեան կը հաւատայ : — Ուս-
կայն այս բանիս մէջ չափազանցութիւն
կայ : — Անտարակոյս Վիրգիլիոս իւր
լատիոնի գեղանկար տեսարանին վը-
րայ ուսումն ըրած է, ուր կը հանդի-
սացընէ Ենէասկանի վեց երգերը . նոյն
պէս քննաբանած է Նարոլիի և Սիկի-
լիոյ ծովածոցերը, բայց յԱփրիկէ ճա-
նապահորդած չէ, և այս բանս իրեն

համար շատ աւելորդ ուշադրութիւն
մ'էր, յանձն առնուլ անհանդիստ ըլ-
լալ բարակ ու նրբին ճշգրտութեան մը
համար, որուն Հոմովայեցիք ամենևին
փոյթ չէին ընել : Տեսութեան ճիշդ-
կէտը պէտք է գտնել դատելու համար
Վիրգիլիոսի արուեստը, գիտութիւնն
և իր որչափ ճշմարիտ ըլլալը : Մեր գա-
ղափարին մէջ, Հոմերոս գծաւորաւ կը
բաժնուի իր նկարագրած բաներէն և
տեղերէն . ինքն վկայ է, զօրական,
ճանապարհորդ . իրաւացի է ոմանց հա-
մարին թէ ինքն ևս իր գրքին գործոց
մէջ եղած գիւցազուններէն կամ ան-
ձիւքներէն մէկն ըլլայ : Գոնէ անկարելի
կ'երևի երբ կ'ընթեռնուամք զՀոմերոս,
թէ ինքն իր կենաց մէջ պատերազմ
ըրած չըլլայ¹ . — Նաւարկած և փոթո-
րիկներու հանդիպած չըլլայ, — որ ա-
նօթեցած չըլլայ, և այլն և այլն : — Սոյն
բանն անհրաժեշտ կարեւոր չերևար երբ
Վիրգիլիոսի գեղեցիկ նկարագրութիւն
ներք կ'ընթեռնուամք : Միշտ խտրոյց մը
կայ բանաստեղծին և բնութեան մէջ :
Բան մը 'ի հարկէ չ'նկարագրեր, այլ կը
զարդարէ և կը մեծցընէ զայն ինչ որ
տեսեր է նեղութեանց, ճանապարհոր-
դութեանց և արկածներու կենաց մէջ,
սակայն նախ նախագաղափարը կը
յղանայ մտքին մէջ, և որովհետև խղճա-
միտ է, հարկաւոր եղած ամենայն մա-
սանց վրայ ուշադրութիւն կ'ընէ և ըստ
տեսարանագրութեանց և ըստ արուես-
տագիտական ծանօթութեան և ըստ
բնութեան կը ձևակերպէ :

1 « Հոմերոս պատերազմ ըրած է, ամենևին մի
տարակուսիք . բարբարոսական պատերազմ
կարծած թէ Ալեքսանդրի ներգաղկիցն եղած
է, և կամ անոր քառուղարն » : (Իոլ-Լուի
Քուրիէ . — Նամակ 38 մարտի 1803 առ Պ. Ե. Անգ
տը Վիրտան) . — « Երբ մէկ կարգայ զԼիւսիան,
ամեն վայրկեան կ'մտնայ թէ Հոմերոս պատե-
րազմի մէջ մտած է, և ոչ թէ ինչպէս մեկնիչք
կ'ըսեն՝ իր կենանք Գիոսի գաղտնեւորութեան
այնպէս ճիշդ չիկրնար ըլլալ ըստ հետաւորու-
թեան և ժամանակի և ըստ զինուորական շա-
հատակման Զմարտամասնութեան, որպիսի է
իւր բանաստեղծութիւնն : (Նաբոլէոն, առ Մար-
տիոս գրած ծանօթութեանը մէջ, Ենէասկանի
երկրորդ գիրքը կարգաւէն վերջը) :

Ենէաս իր եօթն նաւերով նաւահան գիտ մանելով, կրցածին չափ կը պա տըսպարէ ինք զինքն և զընկերներն : Ե թէ Ողիսևսի պէս մէկէն չի համարուեր սնուցիչ երկիրը, զերկիրն որ կենդաւնաւուէ, սակայն մեծ ուրախութեամբ և սիրով կը տիրէ երկիրն :

Եւ անձկաւեալք երկրի իջեալ ըզցանկալին կա լան զաւազ
Տրովագիբ, և զծովածաց արկին զանգամս ի ծով ելեր 》...

Վիրգիլիոս կը նկարագրէ անպաճոյճ խնջոյից առաջնական հոգքն և պատ րաստութիւնքը : Աքատ կը սկըսի որ ձաքար զարնել կայծ հանելու համար : Անուանի են այս տողերս .

« Նախ Աքատ յորձաքարէ ոստուցեալ կայծ ,
և տերև չոր
Եւրը արկեալ առ ի Զարակ , բոց ի լուցկիս յա ռուցանէ 》...

Թայտնի է ռին տարբերութիւնն ընդ մէջ Վիրգիլիոսի այս տեսակ մանրամասն նկարագրութեանց և նման նկարա գրութեանց որ կը հանդիպին Հոմերո սի մէջ . ոչ որձաքարին նկատմամբ յոր մէ կրակ կը հանեն (Հոմերոս այս բա նիս ամենին յիշատակութիւն ըրած չէ) , այլ սովորական կերակրոց պատ րաստութեանց նկատմամբ, զորս ամե նին չի մոռնար Հոմերոս : Եւ յիրաւի , կարելի չէ բսել թէ Հոմերոս կը նկա րագրէ սովորական կենաց պարագանե րը, կը պատմէ զայնս , և թէ չի ջանար զայնս ազնուացընել, զարգարել կամ գեղեցկացընել բացատրութեամբ : Հո մերոսինն, համառօտիւ ըսելով, կենաց բնական և անխուսափելի դէպք են , զորս կը կրկնէ իր երգերուն մէջ որչափ անգամ որ կը հանդիպին իւր ընթաց քին վրայ : Հոմերոսինն՝ սովորութիւն է, Վիրգիլիոսինն՝ հետաքննութիւն :

Օգոստոսի արքունեաց քերթողն չի կրնար հանդուրժել, երբ այսպիսի իրա կան նուաաստ պարագաներու կը հան դիպի , չի յշել զխտիրն որ կայ ընդ մէջ իր ժամանակի սովորութեանց և եւ զածին . և երբ Ենէասայ հաւատարիմ

զինակրին կ'ընծայէ որձաքարէն կրակ հաննին, այս պարզ գործը կը զարդարէ և կը մեծցընէ, քաջ գիտելով թէ Մեկե նասայ և կիրթ ընթերցողին համար զուարճալի կու գայ : Ամեն բանա տեղծ , շատ ստուգութեամբ ըսած է Հայն, իր դարուն ոգին ունի , առ որ կը զոհէ ինչ ինչ , ոչ թէ այլայլելով զճըշ մարտութիւնն և չափազանց գոյներով զարդարելով, այլ երբեմն գեղեցկացը նելով և սակաւ մը յարմարցընելով :

Աղբ Ենէաս կ'ուզէ դիտեալ, թէ ինչ երկրի հասեր են , և նախ քան զամե նայն՝ թէ արդեօք կը տեսնուին ոմանք իր կորսուած նաւերէն : Ժայռի մը ծայրն կ'ենէ , և ընդ երեսս ընդարձակ ծովուն մինչև հեռուններն աչքը կը պը տըսցընէ . ամենեւին նա չի տեսներ , բայց երեք մեծ եղջերուի կը հանդիպի , որը կը թափառէին ափանց վրայ , և ուրոց ետեէն ամբողջ հօտ մը կ'երևէր : Կար կամ չկար արդեօք եղջերու Ափրի կէի ափանց վրայ : Վէճ եղած է այս խնդրոյս վրայ , որ բնական պատմու թեան կը վերաբերի . բայց զաղափարը յայտնապէս կ'երևի թէ Հոմերոսէն ա ուած է, զոր ինքը փոխակերպեր է ըստ իւր սովորութեանն : ... Ողիսևս հալա ծուելով յեւորեայ կղզիէն , և յետ ա զատելու մեծ նեղութեամբ լեստրիգո նաց անգթութենէն՝ կը հասնի 'ի կղզին Էա , որ էր բնակութիւն Կիրկեայ վհուկ դիցուհւոյն : Նաւն յաջողութեամբ ցա մաք կը հասնի և լռելիայն կը մօտենայ ափունքին դիւրին կողմն , և անտի 'ի ցամաք կ'ելլէ մնացած ընկերներովն . Ողիսևս երկու օր և երկու գիշեր տըրտ մութեամբ կ'անցընէ : Ահաւասիկ Հո մերոսի նկարագրութիւնն .

« Այեալք ի դուրս գեգերեցաք խոնջք և ոգւով վշտըմբեր :

Մագեաք երբորդ այդ գեղագէտ , առի ըզսուրն և զաշտեան :

Այն ի գէտ գործ տեսանել կամ ձայն լըսել ըզ մարդեան :

Այցեալ ի գէտըն ժայռաւոր , տեսի ես ծուկ ի բացեայ

Ընդ թաւ կաղնիաւ ընդ մայրին , ուր տպարանքն են Կիրկեայ :

Խորհիմ է միտս երթալ գիտել, այլ թըւեցաւ լաւագոյն Դաւանալ ի նաւն, և ճաշ տուեալ յըզել անդ գէտս յորերոյն .

Մերձեալ առ նաւս, և միայնոյս ինամակալու ոմն աստուած .

Ինձ բարձրեղջիւր յազմ եղջերու ի նոյն ուղին արձակեաց .

Սա ի տապոյ արգիւոյն պատքեալ, մորոցն ի գետն իրանէր .

Հարի նդ թիկունս ընդ ողնայարն և թափ աշտէն անցանէր .

Անկաւ ասպատտ, հանեալ մայիւն գիականացաւ կենդանին .

Ես թափ տուեալ քարէմ զաշտէն թողեալ անդէն ի գետին .

Երթեալ կորզեմ թուփ և կընին, լար ոլորեմ վեց կանգուն .

Եւ պինդ պրկեալ կապեմ զտոփն ըզվթխարի զեղջերուս .

Բարձեալ ընդ ուս գնայի ի նաւ օժանդակեալ ի յաշտէն .

Ձի չէր հընար միով ուսով բառնալ տանել յաղթ զերէն .

Արկի ի վայր, ստեմ, « Ո՛ր արք, թէպէտ » ...
(Ողբս. Երգ. Ժ)

Այնչափ իրաւ է, թէ վիրգիլիոս ուշ ունեցած է այս հատուածս առաջին գրքին մէջ անցընելու՝ որ մինչև իսկ պարբերութեան վերջին մասն և դարձուածքն Հոմերոսէն գաղափարած է, որ ըստ ինքեան ամենին Նյանսկու թիւն մը չունի, այլ օրոշակի կ'իմացընէ մեզի իր հետեւողութիւնը .

« ... և ըզթախիծ այսպէս սըրտից նոցա սփոփէ .
Նըժգեհակիցք իմ, չեմք » ...

Արդ ինչպէս վիրգիլիոս մասն հաներ է հոմերական նկարագրութենէն և իւրենին յարմարցուցեր է : Ճիշդ նոյն բանն ըրեր է և այս տեղ՝ ինչ որ սակաւ ինչ յառաջ քարանձաւին համար ըսինք . բարձրացուցեր և մեծցուցեր է իրին կերպարանքը .

« Բայց Ենէաս ելեալ ի ժայռ պարագետէր ըզծով ի բաց ,

Թեբևս ուրեք զԱնթէոս կամ ըզկապիս հողմա կոծեալ

Կամ զերկթիս փըռիւգացիս, և բարձր ի խելս ըզկապիկեայ

Տեսցէ ըզգէնս . այլ նաւ և ոչ մի տեսանէ . բայց նըշմարէ

Ի ծովեզերոս անդ եղջերուս երիս ի ճեմ, և զհետ նոցա

Ձորի երկայն տեղէոյ ի հովիտս անդ ճարակաւուր :

Ըզկայ էաս, և բուռն անդէն եհար յազեզն, և ի սրաթիւ

Նետս ի կապարձ՝ զոր մըտերիմն իւր Աքատէս բարձեալ բերէր .

Եւ զհեղինակըս նախ հօտին տապաստ էարկ, որք բարձր ի գլուխ

Կրէին զեղջերսն բազմատեսայս . ապա զւամփկն խուճապեալ

Ընդ հովանուտ մայրիս նետիւք, ոչ դադարեաց չև յաղթական

Ձուգաթիւ նաւուց իւրոց եօթն շաղիւ յոր ըզգեանեալ :

Անտի գիմէ ի նաւակայս, մասն ընկերաց հանէ բնակից .

Ապա զգինին, որով լըցեալ էր բարեւաւ գիւցառն Աքատ

Ըզթակոյս ի չու առնել նոցա յափանցըն Տրիւնակրեայ :

Բաշխէ զայն . և ըզթախիծ այսպէս սըրտից նոցա սփոփէ .

Նըժգեհակիցք իմ, չեմք » ...

Երկու նկարագրութեանց տարբերութիւնն ինքնին յայտնի է : Ենէաս և Ողիսևս մի և նոյն ժամանակն կը ճանապարհորդեն, բայց շատ դարերու հեռաւորութիւն կայ իրենց սովորութեանց և կերպին մէջ : Ողիսևս պարզ ժամանակաց դիւցազն մ'է, որ միայն իր աղքատին իթակէն կը ցանկայ . ինքն առանձին կը մեկնի ընկերակից . ներէն, և կղզւոյն մէջ հետազօտութեան կ'ելլէ . մեծ եղջերու մը կը տեսնէ, մէկ մը միայն, և այն բաւական է . կը սպաննէ զայն առանց իր զինակրէն զէնք ուղելու, (նա ոչ զինակիր ունի և ոչ մտերիմ), և զկենդանին փոխադրելու համար մանրամասնաբար իր ըրածը կը պատմէ, թէ ինչպէս կապը շինած է և ինչպէս զկենդանին բռնաւորած և աշտէին վրայ յենով ճամբան ըրեր է . բան մը բնաւ չի մոռնար : Այս ամենն բնական են և Ռոպենտոնի անարուեստ կերպն ունի, զոր վիրգիլիոս կը զգուշանայ ընծայել հետազայ հովմէական կայսրութեան հիմնադրին, — Ինչպէս այս երկու անձինքս՝ Ենէաս և Աքատ, կարացին այն եօթն մեծղի

կենդանիքն մինչև նաւերը բերել։ Այն-
պիսի խնդիր մ'է այս որ կ'աղօտանայ
այսպիսի գեղեցիկ պատմութեան մէջ,
Երևակայեցէք Ենէասայ կերպարանքը
որպէս թէ ներկայանայ եղջերու մը ու-
սին վրայ բարձած և զլուխն կենդանոյն
չորս ոտքերուն մէջ անցուցած։ Վիր-
գիլիոս և ոչ վայրկեան մը կը հանդուրժէ
այս տեսակ նկարագրութեանց մէջ մըտ-
նել։ Ընդ մէջ իր Ենէասայ և Ողիսեսի-
կայ ընկերակցութեան նրբին, փափուկ
և արհամարհոտ արգասիքն։ քաղաքա-
կրթութիւնն սկսած էր։ Սակայն ընդ
հակառակն այս կայ, որ հանգեւած ուրիշ
բնական մասերով իսկ՝ յորոց Վիրգի-
լիոս արուեստով իր պատմութիւնը կը
շարադրէ, շատ ուշ չենք դնել և ոչ իսկ
շատ մերձաւոր կը գտնուինք, այլ եր-
բեմն երբեմն կ'ախորժինք և կը զարմա-
նանք. իսկ հաւատալ ոչ որ կը հաւատայ
անոնց, — մինչդեռ Հոմերոսի պատ-
մութեանց հաւատք կ'ընծայուի։

Այն փորձիկ խօսակցութեան մէջ,
զոր Ենէաս կ'ուղղէ առ իւր ընկերա-
կիցան զիրենք քաջալիրելու համար,
կայ նաև շատ անգամ կրկնուած այս
խօսքը, որ քաղցր է ամեն դժբաղդու-
թիւն կրողաց։

« Զօրացարուք, և ըզտըխուր յանձնէ ի բաց դէք
արդ գերիւիւդ։

Քաղցր և զայս լիցի թերեւս մեզ երբեմն յիշա-
տակել »։

- Այլ նախնիք, յառաջ քան զՎիրգիլիոս
ըսած էին այս բանս, բայց ոչ մի և նոյն
կերպով։ Օրինակի համար, Եւմենէս
հիւրընկալելով զՈղիսես ծայտեալ ի ձև
մուրացկանի, երբ Ողիսես կը հար-
ցընէ անոր իր թշուառութիւնքը և ար-
եւածները որով յիթակէ ինկած էր և
Ողիսեսի խոզարած եղած, այսպէս կը
խօսի առ Ողիսես։

« Դու մանրամասն ինձ հարցանես, ո՞վ հիւր
կրկնեաց այրն աւագ։

Արդ լուր քննիկ և սփոփեցիս, և աստ բազմաշ
առ բաժակ։

Են իսկ գիշերքս երկայնաձիգք և գոյ մեզ ժամ
ննջելոյ։

Գոյ մեզ և ժամ ի սփոփական առ ի բանից լըսե-
լոյ։

Գեղ ոչ է պարտ, նախ քան ըզժամն ըզբուն
առնուլ ընդ երկար։

Զի բուն երկայն չօգտէ մարդոյ, նաև է իսկ քնա-
սակար։

Այ՛ թէ դք ախորժեցէ, (առ Խիստոյից մակդին)
ի գուրս ելեալ ննջեսցէ։

Վաղ քաջ ընդ այդքն կերակրեալ ըզմեր խո-
զեանն հոգասցէ։

Բայց մեք աստէն ընդ մարդակաւ ըզհացն առեալ
և գինի։

Մեր իսկ ցաւովքս ըսփոփեցուք անեալ մեզ
դայն ի յուշի։

Զի ըզլնտաց և զաղետոյց բան ճառելով սփոփի
այր։

Որ չարագան շատ տանջեցաւ և շատ եղև նա
թափառ »։

Կամաւ ամբողջ հատուածն ի մէջ բե-
րի, իր բնական և նահապետական եր-
կայնաբանութեամբն, ցուցնելու հա-
մար թէ յորձմ կը գերազանցէ Վիր-
գիլիոսի զգացմունքն, և թէ ըստ ամե-
նայնի՝ արդեացս յարմար ճաշակն ունի։
Հոմերոսինն աւելի զեղուն է, բայց Վիր-
գիլիոս առանց ճշմարտութեանէն հեռա-
նալու կը ճշգրտաբանէ, որ մինչև ի
լացընելն իսկ մեզի հաճոյք կ'ազդէ։
Դարձեալ Եւմենեսի համար շատ պարզ
բան է որ նստեալ համեղաճաշ սեղա-
նին առջին, ըսէ ցլիդիսես, որ նոյնպէս
յեցեալ էր յարմուկն. « Ախորժելի է
յիշել անցեալ վշտերն անգամ »։ Աւելի
նոր և աւելի սրտառու է, որ այս խօսքս
թշուառութեան և տարաբախտութեան
սաստկութեան մէջն պտնուող մէկն ըսէ,
ինչպէս աստ Ենէաս, որպէս զի հան-
դերձելոյն նախընթաց ճառագայթն
զուարթացրնէ և մխիթարէ։ Թէպէտ և
խոտորնակի, ըստ այնմ զոր կ'ըսէ Տան-
դէ՝ տարփածուի մը բերնով, թէ զբա-
րեյալող ժամանակն, մինչ իսպառ կոր-
սուած անցեալը ի խորս անգարմանե-
լի թշուառութեան յիշելէն աւելի մեծ
ցաւ չկայ։

Երբ շարունակուի։